

etti. 1981'de Sussex Üniversitesi'nden emekliye ayrılıncaya kadar Wakefield piskoposluk bölgesinin piskopos yardımcısı sıfatıyla West Yorkshire'da öğretmenlere ve din adamlarına İslâm-Hristiyanlık ilişkileri konusunda danışmanlık yaptı.

Cragg, tam süreli çalışmayı bıraktıktan sonra uzun yıllar Oxford piskoposluk bölgesinde fahri piskopos yardımcılığı görevini yürüttü; ayrıca Oxford'daki İngiliz kilisesine bağlı teoloji koleji Wycliffe'de dersler verdi. 1989'da bütün seyahatlerinde ve faaliyetlerinde yanında bulunan eşi öldüğünde bir kızı ve üç oğlu vardı, ancak kendisi hayatta iken kızını da kaybetti. 2003 yılında Canterbury Başpiskoposluğu tarafından Cragg'a Lambeth derecesi (doctor of divinity) unvanı verildi. Emekli olmuş Anglikan din adamları için huzur evi olarak hizmet veren Lingfield'deki Saint Barnabas College'da 13 Kasım 2012'de öldü.

Hayatı boyunca dinler arası ilişkileri temel uğraşı alanı edinen Cragg, özellikle hristiyan dünyasında İslâm ve Yahudiliğin anlaşılmasına önemli katkılarda bulunmuştur. Ona göre bütün dinlerin diğer inanç mensuplarınca dile getirilen eleştirilere ihtiyacı vardır; ayrıca dinler temel konularda belli ölçüde iş birliği yapabilecek niteliklere sahiptir. Protestanlık içerisinde Cragg'ı ayrıcalıklı kılan husus, İslâm ile Hristiyanlık arasında diyalog çağrısında bulunurken hoşgörü, tevazu ve elçilik kavramlarına önem vermesidir. Kullandığı hoşgörü kavramı müslümanlarla buluşma, birlikte yaşama ve karşılıklı hoşgörü yanında düşünce planında hoşgörü de içine almaktadır. Cragg, İslâm'ın inanç ve uygulamalarını incelerken bunların Hristiyanlık içerisindeki karşılıklarına ve benzerliklere işaret etmeye özen göstermiştir.

Eserleri. 1. *The Call of the Minaret* (New York 1956). Cragg'ın, Hristiyan dünyasına İslâm'ın inanç ve ibadet yapısını anlatmak için kaleme aldığı ilk eseri olup müslümanların günümüzde modern dünya ile yaşadığı problemlere işaret etmeyi ve hristiyanları müslümanlarla yüz yüze getirmeyi hedeflemektedir. 2. *Sandals at the Mosque: Christian Presence Amid Islam* (London-New York 1959). Bir önceki eserin devamı niteliğindeki bu çalışma, hristiyan inancının merkezî temalarının müslümanlar için kabul edilemez yanları olsa da bunların İslâm'la yakın ilişki içerisinde bulunduğunu konu edinmektedir. 3. *The Dome and the Rock: Jerusalem Studies in Islam* (London 1964). Özellikle Kudüs'teki hristiyanların yararlanması

için İslâm inancı, ibadeti ve kurumları hakkında seçme konuların ele alındığı bir kitaptır. 4. *Counsels in Contemporary Islam* (Edinburgh 1967). XX. yüzyıl müslümanlarının modern dünyaya karşı tepkileri ve etkilerinin ele alındığı eserde Pakistan, Hindistan ve özellikle Türkiye gibi ülkelerdeki İslâm anlayışları değerlendirilmekte, bu bağlamda çağdaş dünya için Türkiye'de mevcut İslâm anlayışının önemine vurgu yapılmaktadır. 5. *The Event of the Qur'an: Islam in its Scripture* (London 1971; Oxford 1994). Cragg bu eserinde Kur'an'ı bizzat Kur'an metni ışığında bir fenomen olarak değerlendirmektedir. 6. *The Mind of the Qur'an* (London 1973). Bir önceki eserin devamı niteliğindeki eserde Kur'an metniyle insan arasındaki canlı ilişki hayat, zaman, Tanrı, insan, rahmet, bağışlama, ölüm ve sonsuzluk gibi kavramlar bağlamında incelenmektedir. 7. *The Pen and the Faith: Eight Modern Muslim Writers and the Qur'an* (London 1985). Cragg'ın Hindistan'ın üç büyük şehrinde verdiği ve sekiz çağdaş müslüman ilim adamının Kur'an anlayışlarını ele aldığı "The Ian Douglas Memorial Lectures" adlı konferans serisinin derlenmesinden meydana gelmektedir. 8. *The Arab Christian: A History in the Middle East* (London 1992). Ortadoğu'daki çetrefil ve karmaşık hristiyan-müslüman ilişkilerini ve hristiyanların Ortadoğu'da kurmaya çalıştıkları Arap kimliğini politik, kültürel ve tarihî açıdan ele alan bir eserdir. 9. *The Qur'an and the West* (Washington 2007). Özellikle 11 Eylül saldırılarıyla birlikte Batı'da ortaya çıkan İslâm algısını konu edinen eserde saldırıyı gerçekleştirenlerin Kur'an'ın anlamını çarpıttıkları, buna mukabil Batı'nın da İslâm dünyasına karşı bir tür mânevî emperyalizm yürüttüğü ve bundan vazgeçmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Kırkın üzerinde kitabı ile çeşitli ansiklopedi ve dergilerde yayımlanmış birçok makalesi bulunan Cragg, bunların yanında Tâhâ Hüseyin'in otobiyografisi olan *el-Eyyâm*'ın III. cildini tek başına ve Muhammed Abduh'un *Risâletü't-tevhîd* adlı eserini *The Theology of Unity* adıyla Ishaq Musa'ad ile birlikte (London 1966) İngilizce'ye çevirmiştir. Onun *Faith and Life Negotiate: A Christian Story-Study* (Norwich 1994) adlı eseri de otobiyografi niteliğindedir. Christopher Lamb, *The Muslim World* dergisine yazdığı "A Bibliography of Kenneth Cragg" adlı makalesinde Cragg'ın 1993 yılına kadar yaptığı çalışmaların bir

dökümünü vermiştir. Cragg'ın meslektaş ve arkadaşları tarafından kaleme alınan *A Faithful Presence: Essays for Kenneth Cragg* adlı çalışma (London 2003) kendisini birçok açıdan tanırtması bakımından önemlidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cemil Kureşi, "'İyi Niyetli Tarafgirlik' Kenneth Cragg Üzerine Bir Deneme", *Oryantalistler ve İslamiyatçılar: Oryantalist İdeolojinin Eleştirisi* (der. Asaf Hüseyin v.dğr., trc. Bedirhan Muhib), İstanbul 1989, s. 143-202; D. A. Kerr, "Albert Kenneth Cragg", *Biographical Dictionary of Christian Missions* (ed. G. H. Anderson), New York 1999, s. 157; J. Watson, *Listening to Islam with Thomas Merton, Sayyid Qutb, Kenneth Cragg and Ziauddin Sardar: Praise, Reason and Reflection*, Brighton 2005, s. 47-66; A. D'Souza, "Christian Approaches to the Study of Islam: An Analysis of the Writings of Watt and Cragg", *The Bulletin*, XI/1-2, Hyderabad 1992, s. 55-87; a.mlf., "Christian Approaches to the Study of Islam: An Analysis of the Writings of Watt and Cragg", a.e., XI/3-4 (1992), s. 33-80; F. Quinn, "Spectrum 'Am I Not Your Lord?' Kenneth Cragg on Muslim-Christian Dialogue", *Journal of Muslim Minority Affairs*, XXVI/1, London 2006, s. 127-133; M. L. Fitzgerald, "In Memoriam. Bishop Kenneth Cragg", *Islamochristiana*, XXXVI-II, Roma 2012, s. 1-3; "The Right Rev Kenneth Cragg", *The Times*, 12 Aralık 2012, s. 49; "Bishop Kenneth Cragg, 1913-2012", *International Bulletin of Missionary Research*, XXXVII/1, Ventnor 2013, s. 8.

MUHAMMET ALİ KOCA

CUAYT, Muhammed Azîz

(محمد العزيز جعيط)

Muhammed el-Azîz b. Yûsuf
b. Ahmed Cuayt
(1886-1970)

Tunus şeyhülislâmı
ve Tunus müftüsü.

Tunus'ta doğdu. Lakabı bazı kaynaklarda Cuayyit ve Caît şeklinde de geçer. İlim ve siyaset ehli köklü bir aileye mensuptur. Müderris olan babası Yûsuf Cuayt, Tunus Beyi Muhammed Nâsır döneminde başvezirlik yapmıştır. İlk eğitimini aile içinde ve küttâbda alan Muhammed Azîz 1901'de Zeytûne Camii'nde tahsiline devam etti. Burada İbrâhim el-Mârgînî, Sâlim Bûhâcib, Sâlih eş-Şerîf, Muhammed Hıdır Hüseyin, Muhammed Tayyib en-Neyfer, babası Yûsuf Cuayt, Muhammed b. Hammûde Cuayt ve Ömer b. Şeyh gibi âlimlerden ders okudu. 1907'de Zeytûne'de ders vermesine ve noterlik yapmasına imkân sağlayan diplomasını aldı; ertesi yıl aynı kurumda öğretim görevine başladı. Bir taraftan da Zeytûne'de ileri derecede öğrenim görmeye devam etti, ardından bu medresenin

verdiği “tahsil” ve “âlimiyye” gibi diploma-ları da elde etti. 1910’da ikinci dereceden ve ertesi yıl birinci dereceden müderrislik pâyesine yükseldi. 1913’te Zeytûne Kütüphanesi’nde mevcut kitapları düzenleyip kataloglama heyetine üye seçildi. 1914’te Sâdikiyye Medresesi’ne müderris tayin edildi. 1919’da Mâlikî müftülüğüne getirildi, 1920’de noterlik mesleğini düzenle-mekle ilgili komiteye üye seçildi. 1923’te Halak Camii’nde imamlık ve hatiplik gö-revini üstlendi. 1930 yılında Zeytûne eği-tim islah heyetine girdi. 1935’te Zeytûne Medresesi’nde en yüksek müderrislik de-recesi olan “üstâd” mertebesiyle yüksek öğretimde ders vermeye başladı. 1940’ta Zeytûne Camii (el-Câmiu’l-a’zam) ve müş-temilâtının idaresine getirildi, 1942 yılına kadar bu görevi yürüttü. Cuayt bu dönem-de Zeytûne’de hukuk bölümünü kurdu. 1943’te Divan Mahkemesi’nde (Yüksek Şer’î Mahkeme) müftülükle görevlendi-rildi. 1944’te niyâbeten yürüttüğü şeyhü-lislâmlik (başmüftülük) görevine ertesi yıl asaleten tayin edilerek Tunus Mâlikî şey-hülislâmı oldu. Bu vazifesi esnasında şer’î mahkemelerde kullanılmak üzere pek çok kanun mecmuası telif etti.

1947’de Adalet bakanı olan Muham-med Cuayt aynı zamanda meşihatta-ki görevini de sürdürdü. Bu sırada şer’î kazâ sisteminin gelişmesi için büyük çaba harcadı. Mâlikî ve Hanefî mezheplerinin hükümlerinden ortak bir metin oluşturma için şer’î mahkeme hâkimleri, adlî mahkeme reisleri, müderrisler, mezhep müftüleri, avukatlar ve noterlerden kuru-lan heyete başkanlık yaptı. Bu çalışmanın sonunda ortaya çıkan metni düzenleyip bir uygulama kaynağı olarak hükûmete teklif ettiyse de bu teklif bağımsızlık ön-cesinde kabul edilmedi. 1950’de Adalet bakanlığından istifa etti, şeyhülislâmlik görevini sürdürdü. 1956’da Tunus’un bağımsızlığını ilân etmesinden sonra şer’iyye mahkemeleri kaldırılıp yargı siste-mi tek çatı altında toplandı ve Cuayt’ın gayretleriyle meydana gelen *Mecelle-tü’l-aḥkâmi’s-şer’iyye* bu hususta temel dayanak kabul edildi (Muhammed b. İbrâhim Büzügaybe, *Hareketü taḥnîn*, s. 279-280). Şer’î mahkemelerin ve şey-hülislâmlik makamının ilga edilmesinden sonra Cuayt’ın da görevi sona erdi (1956). Ancak aynı yıl gerçekleştirilen yeni bir düzenlemeyle Tunus Cumhuriyeti’nin ilk müftüsü olarak göreve getirildi (1957). Zamanın devlet başkanı Habîb Burgi-ba ile arasında geçen, ramazanda iftar

Muhammed
Azîz Cuayt
(sağdan ikinci),
Zeytûne
Camii imamı
Mustafa
Muhsin (ortada)
ve diğer bazı
âlimlerle
birlikte

konusundaki bir ihtilâftan dolayı 1960’ta görevinden ayrıldı. Hayatının son yıllarını vaaz, irşad ve araştırma faaliyetleriyle geçirdi. 5 Ocak 1970’te Tunus’ta vefat etti. Oğlu Muhammed Kemâleddin Cuayt da (ö. 2012) Tunus müftülüğü yapmıştır.

Geniş ilmî birikimi ve açık fikirleriyle tanınan, fikhî meseleleri mezhep taassubundan uzak bir şekilde ele alıp farklı mezheplerin kaynaklarından fay-dalanan Cuayt, Tunus’ta şer’î hüküm-lerin kanunlaştırılmasında önemli rol oynamış, ayrıca sömürgecilğe karşı tav-riyla dikkat çekmiştir. Muhammed b. İbrâhim Büzügaybe tarafından kendisiyle ilgili şu eserler telif edilmiştir: *eş-Şeyḥ Muḥammed el-‘Azîz: Ḥayâtühû ve fikhühû* (doktora tezi, 1993, Zeytûne Üni-versitesi); *‘Ulemâ’ü’l-ıslâḥ ve’l-ictihâd fi Tûnis: eş-Şeyḥ Cu‘ayt Nemûzecen* (Tunus 2004); *Şeyḥülislâm Muḥam-med el-‘Azîz Cu‘ayt: Ḥayâtühû ve ıslâḥâtühû ve âşâruhû* (Tunus 2010).

Eserleri. 1. *İrşâdü’l-ümme ve min-hâcü’l-e’imme* (Tunus 1398/1978, 1406/1986). 100’ü aşkın cuma hutbesinden oluşmaktadır. Özellikle son bölümde, Fransız sömürgeciliğine karşı halkı birliğe ve komşu Cezayir halkına destek olmaya çağırın hutbelere yer verilmiştir. 2. *eṭ-Ṭarîkatü’l-merziyye fi’l-icrâ’âtî’s-şer’iyye ‘alâ mezhebi’l-Mâlikiyye*. Zeytûne Medresesi’nde Şeriat ve Usûluddin Bölü-mü’nde okuyan yüksek öğrenim talebeleri için kaleme alınmış olup Tunus kazâ siste-mindeki uygulamaları konu edinmektedir. İkinci baskısında gözden geçirilen esere bazı ilâveler yapılmıştır (Tunus 1939, 1940; nşr. Muhammed Büzügaybe, Tunus 2010). 3. *Mecâlisü’l-‘irfân ve mevâhibü’r-raḥmân* (I-II, Tunus 1391-1393/1972-1973, 1409/1989; nşr. Muhammed Büzügaybe, Tunus 2010). Yirmi meclisten oluşan eser, dönemin önemli âlimlerinin katılımıyla ya-pılan Buhârî ve Müslim hadisleriyle ilgili

müzakereleri ihtiva etmektedir. Eserde hadislerin usul, tefsir ve nahiv yönünden değerlendirmesi de yer alır. 4. *Mecelle-tü’l-murâfa’âtî’s-şer’iyye* (Tunus 1948). Tunus’taki şer’î mahkemelerde ahvâl-i şahsiyye ve gayri menkullerle ilgili ih-tilâflara bakışı ve bunların çözüm yolları-nı içeren küçük hacimli bir çalışmadır. 5. *Lâ’ihâtü Mecelleti’l-aḥkâmi’s-şer’iyye* (Tunus 1948). Mâlikî ve Hanefî fikhî çer-çevesinde 2463 maddeden oluşan lâyiha-da şahıs hukuku ve gayri menkulle ilgili hükümler düzenlenmiştir. Modern dö-nemde Tunus’ta hukuk alanında yapılan en önemli çalışmalardan biri olan eser, mahkemelerin birleştirilmesinden önce ve sonra yürürlüğe konulan ahvâl-i şahsiyye ve gayri menkullere dair kanunların hazırlanmasında önemli bir kaynak teşkil eder (Abdürrezzâk Hammâmî, s. 533). 6. *Fetâvâ’s-Şeyḥ Cu‘ayt* (Kayrevan 1994). Muhammed b. İbrâhim Büzügaybe ta-rafından derlenen eserin ilk bölümünde Cuayt’ın hayatına ve fetvaya bakışına dair bilgiler, ikinci bölümünde ise ibadetler, aile, muâmelât, âdâb ve sülûk ile yeni me-selelerle ilgili fetvaları yer almaktadır (eser daha sonra yeniden gözden geçirilip neş-redilmiştir: *Fetâvâ şeyḥi’l-İslâm fi Tûnis Muḥammed el-‘Azîz Cu‘ayt ve ictihâdâtühû ve terciḥâtühû*, Beyrut 2005; *Fetâvâ eş-Şeyḥ Muḥammed el-‘Azîz Cu‘ayt ve ictihâdâtühû’l-aşliyye ve’l-fer’iyye ve’l-maḥāşidiyye*, Tunus 2010). 7. *Men-hecü’t-taḥkîḳ ve’t-tavzîḳ li-ḥallî ḡavâ-mizi’t-Tenkîḳ* (I-II, Tunus 1340-1345; Ka-hire 1912). Şehâbeddin el-Karâfî’nin *Şer-ḥu Tenkîhi’l-fuṣûl*’üyle ilgili bir hâşiyedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Azîz Cuayt, *İrşâdü’l-üm-me ve minhâcü’l-e’imme*, Tunus 1978, s. 7-8; A. H. Green, *The Tunisian Ulama: 1873-1915*, Leiden 1978, s. 75, 89, 159, 266, 292; a.e.: *el-‘Ulemâ’ü’t-Tûnisiyyün: 1873-1915* (trc. Hafnâvî Amâyiriyye – Esmâ

Muallâ), Tunus 1416/1995, s. 102, 119, 213, 353, 386, 419; Mahfûz, *Terâcimü'l-mü'ellifin*, II, 37-41; Zirikî, *el-A'âm* (Fethullah), VI, 268; M. Azîz b. Âşûr, *Câmî'u'z-Zeytûne*, Tunus 1991, s. 129, 130, 131, 132; Muhammed Bûzîne, *Meşâhîrü't-Tûnisîyyîn*, Tunus 1992, s. 467-468; Muhtâr el-Ayyâşî, *ez-Zeytûne ve'z-Zeytûniyyûn fi târîhi Tûnisi'l-mu'âşır: 1883-1958*, Tunus 2003, s. 85, 149, 249, 316, 317; Muhammed b. İbrâhim Bûzügaybe, *Hareketü taknini'l-fıkhî'l-İslâmî bi'l-bilâdi't-Tûnisîyye: 1857-1965*, Tunus 2003, s. 267-372; a.m.f., "Cu'ayt, Muhammed el-'Azîz b. Yûsuf", *Mv.AJ*, V, 329-331; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Mu'cemü'l-mü'ellifine'l-mu'âşırin*, Riyad 1425/2004, II, 659-660; Abdürrezzâk Hammâmî, *el-Fikrû'l-İslâmî fi Tûnisi: 1956-1987*, Tunus 2005, s. 129-131, 533.

İSMÂİL CEBECİ

CUMA VÂİZLİĞİ

Osmanlılar'da
cuma namazından sonra
cemaate vaaz etmek üzere
ihdas edilen bir görev.

Özellikle büyük camilerle selâtin camilerinde yapılan bu görev için "cuma va'ziyyesi, kürsü şeyhliği, selâtin şeyhliği", görevle getirilenler için de "cuma vâizi, katar şeyhi, selâtin şeyhi" gibi ifadeler kullanılmıştır. Bu görevin ilk defa kimin tarafından ve ne zaman oluştuğu bilinmemekte, ancak ilk uygulamanın Fâtih Sultan Mehmed zamanında Eyüp Sultan Camii'nde başladığı tahmin edilmektedir. Cuma vâizlerinin tayin ve terfilerinde belli bir silsile mevcuttur ve bu silsilenin selâtin camilerinin inşasıyla yeniden belirlendiği açıktır. En son Sultan Ahmed Camii'nin yapıyla birlikte XVIII. yüzyıla kadar uzanan nisbeten yerleşmiş bir sistem ortaya çıktı. XVII. yüzyılda yedi selâtin camisinden oluşan ve katar şeyhliği denilen bu silsilenin en alt kademesinde Eyüp Sultan Camii bulunmaktaydı. Bu camide göreve başlayan cuma vâizi sırasıyla Sultan Selim, Fâtih Sultan Mehmed, Sultan Beyazıt, Süleymaniye ve Sultan Ahmed camilerinde vazife yaptıktan sonra silsilenin en üst mertebesinde bulunan Ayasofya-i Kebîr Camii'ne (kürsü şeyhliği) tayin edilirdi. Görevlerden birinin boşalması durumunda Eyüp Sultan Camii'ne dışarıdan bir vâiz getirilir ve diğerleri sırasıyla nakil ve terfi ettirilirdi. 1139'da (1726) Galata ile Üsküdar'daki Yeni Vâlide camileri, Eminönü'ndeki Yenîcî ve Şehzade Camii'ne de birer vâizin tayin edilmesiyle bu sayı on bire ulaştı. Daha sonra on yediye ve nihayet otuz üçe çıktı, Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar bu şekilde devam etti. Cuma vâizliği uygulamasının vilâyet ve sancak merkezlerine

doğru bir genişleme gösterdiği, Bulgaristan, Yunanistan, Irak ve Suriye gibi bölgelerde de kürsü şeyhliklerinin ihdas edildiği görülmektedir. Ancak tertip ve terfi uygulaması yalnızca İstanbul'daki otuz üç selâtin camisiyle sınırlı tutuldu, bunun dışındaki kürsü şeyhlikleri bu silsileye dahil edilmedi.

Cuma vâizlerinin terfi süreci müftülük veya kadılık yoluyla şeyhülislâmlığa arz edilen dilekçe ile başlardı. İlim, istikamet ve güzel ahlâk sahibi, hitabeti tesirli olması istenen vâiz adayı padişahın onayı ile göreve başlardı. 1726 yılından itibaren cuma vâizliği silsilesine dahil olanlara selâtin şeyhliği unvanı verilerek rütbeleri bir kademe daha yükseltildi. Cuma vâizleri görevlerine ölünceye veya kendi istekleriyle ayrılınca kadar devam ederdi. Bunlar ilk dönemlerde genellikle tekke şeyhleri arasından tayin edilirdi. Bunun yanında tekke mensubiyeti bulunmayan ulemâ içinden de bu göreve getirilenler olurdu. Meselâ XVII. yüzyılın önemli Halvetî şeyhleri Abdülmecid Sivâsî (Sultan Ahmed Camii'nin açılışında ilk cuma vaazını vermiş, bu görevi hayatının sonuna kadar sürdürmüştür), Abdülahad Nûri ve tarikat ehline muhalefetleriyle tanınan Kadızâdeliler hareketinin önde gelen simaları Kadızâde Mehmed Efendi ile Üstüvânî Mehmed Efendi cuma vâizi olarak görev yaptılar.

Cuma namazlarında hutbeler Arapça okunduğundan cuma vâizleri namazdan sonra hem hutbenin açıklamasını yapar hem de diğer hususlarda halkı irşad ederdi. Fındıklılı İsmet Efendi, cuma vâizi Şeyh Hasan Efendi'den bahsederken selefi ve çağdaşı vâizler gibi onun da halka nasihat ederek kalplerini dine ve hilâfete, kendi iş ve sanatlarına bağlı kılmaya çalıştığını yazar. Cuma vâizlerinin bu görevleri yanında müderrislik, dersiâmlık, müftülük, imamlık, *Şaḥîḥ-i Buḥârî*, *Şaḥîḥ-i Müslim* ve *Şifâ-i Şerîf* okuyuculuğu yaptıkları da görülmektedir. Cuma vâizlerine vakıf gelirlerinden maaş ödenirdi. Vakıfların imkânları ve vâizlerin gördükleri hizmetlerin çeşitliliğine göre maaş miktarı değişebilirdi. İlk zamanlarda ortalama altmışşar kuruş alırlarken 1255 (1839) Muharrem ayından itibaren Evkaf ve Maliye Nezâreti'nin maaşları ödemeye başlamasıyla maaşlardaki farklılıklar ortadan kaldırıldı. Böylece maaşlar belli bir standarda bağlandı ve derecelerine göre maaş ödenmeye başlandı. Cuma vâizliklerinin en itibarlı olan Ayasofya kürsü vâizliğinin yanında Sultan Ahmed, Fâtih ve Beyazıt gibi selâtin

camilerinin vâizleri de protokolda en ön sıralarda yer alabiliyordu. Vâizlerin sarayda sultana ve ailelerine vaaz verdikleri, sultanların cenazelerini yıkadıkları, cülûs ve mevlidlerde, sünnet şenliklerinde, sultan düşünlerinde ve açılış törenlerinde dua ettikleri de bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İsmet, *Tekmiletü's-Şekâik*, s. 393; Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 186; Mehmed Emin, "Kürsü Şeyhleri: Selâtin Şeyhliği", *SR*, XVII/427-428 (1338), s. 88-89; İrfan Başkurt, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kürsü Şeyhliği", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sy. 27, İstanbul 2012, s. 117-145; Semiramîs Çavuşoğlu, "Kadızâdeliler", *DİA*, XXIV, 100-102.

ÖMER FARUK KÖSE

CUMABAYEV, Mağcan (1893-1938)

Kazak şairi, yazar,
siyaset ve düşünce adamı.

25 Haziran 1893'te Kuzey Kazakistan vilâyetinde şimdiki Mağcan Cumabay ilçesine bağlı Sasıkköl'de doğdu. Eğitimli bir aileye mensuptur. Babası Beken, ticaretle uğraşan varlıklı bir kimseydi. İlköğrenimini köyünde tamamlayan Cumabayev, 1905-1910 yıllarında Muhammedcan Begişev'in idaresinde Kızılyar'daki (Petropavlovsk) Cedidci medreseye devam etti. Burada Doğu ve Batı edebiyatlarının örneklerini tanıdı. Henüz genç bir öğrenciyken *Abay Kunanbayulı'nın Ölenleri* adlı kitabından Abay'ın şiirlerini okudu ve bu heyecanla yazdığı, "Ünlü ozan, sözü altın hakîm Abay'a" adlı şiiriyle edebiyat dünyasına ilk adımını attı. Öğrenimine 1910-1913 yıllarında Rusya müslümanlarının önemli merkezlerinden Ufa'daki Galiye (Aliye) Medresesi'nde devam etti. Burada kısa sürede hocası Âlimcan (Galimcan) İbrahimov'un dikkatini çekti. İlk kitabı olan *Şolpan* onun yardımıyla 1912'de Kazan'da basıldı.

1913-1916 yılları arasında hem edebiyat çalışmalarını sürdürdü hem de Omsk Öğretmen Okulu'na devam etti. Ayrıca Kazak halkının özellikle eğitim sorunlarına çözüm bulmak amacıyla oluşturulan "Birlik" hareketinde etkin rol aldı. Kazak halkını daha çağdaş, daha müreffeh ve huzurlu bir hayata kavuşturmayı hedefleyen Alaş Hareketi'ne de katıldı. Çevresinde toplandıkları Ahmed Baytursunov'un *Kazak gazetesinde* (1913-1918) şiirlerinin yayımlanmasıyla başlayan ilişkileri giderek güçlendi. Rusya'da 1917 devrimi sırasında özerk bir Kazak hükûmetinin kurulması